

Stanisława Niebrzegowska

KOSMOS W SENNIKU LUDOWYM

Publikowane materiały obejmują zapisy interpretacji snów i opowieści o snach, zbierane przeze mnie w czasie specjalnych badań w latach 1987–1991 na całym terytorium Polski. Oprócz własnych materiałów terenowych, uwzględniam także zapisy objaśnień snów notowane w niektórych opublikowanych dotąd sennikach i słownikach gwarowych¹, jak również dane rękopiśmienne udostępnione mi za zgodą badaczy². Materiały ułożone zostały w trzy grupy.

W pierwszej kolejności (I) podaję tu wybrane z pełnego sennika ludowego elementy kosmosu, które funkcjonują jako **obrazy** (czyli to, co pojawia się w śnie jako element znaczący) i otrzymują odpowiadające im **wykładnie** (objaśnienia) wedle formuły zdania: „jeśli śni się X, to nastąpi Y”. Jest to semantyczny słownik symboli sennych. Układ obrazów jest alfabetyczny, natomiast wykładnie ułożone są — od bardziej typowych do mniej typowych — w trzy grupy: wartościowane pozytywnie (P), wartościowane negatywnie (N) oraz takie, które z punktu widzenia badacza trudno zakwalifikować do którejś z tych dwu grup i które w związku z tym traktowane są jako obojętne (O).

Obok słownika semantycznego zestawia się równolegle słownik onomazjologiczny, pokazujący jakie elementy kosmosu funkcjonują jako **wykładnie**. Zależność między elementami w słowniku onomazjologicznym można sprowadzić do następującej formuły: „będzie (nastąpi) Y, jeżeli śni się X”.

Po słownikach przywołane zostały opowieści o snach, zwłaszcza te, które przez informatorów traktowane są jako prorocze lub spełnione.

Wykaz informatorów:

- ABo — Anna Bartoszko, ur. 1914 r. w Wietlinie, zam. Wietlin, woj. przemyskie;
AL — Anna Laskowska, ur. 1962 r. w Zawadach, zam. Dąbrowa, woj. ostrołęckie;

¹ Jerzy Bartmiński, Grażyna Bączkowska, *Materiały do sennika ludowego*, „Etnolingwistyka”, t. I, Lublin 1988, s. 147–171 (skrót BartMat); Jan Adamowski, *Sennik Franciszki Boryty*, „Biuletyn Informacyjny Stowarzyszenia Twórców Ludowych” 1985, nr 30, s. 12 (skrót AdamSen); Bernard Sychta, *Słownik gwar kaszubskich na tle kultury ludowej*, t. 5, s. 33–35, Wrocław-Warszawa-Kraków 1968 (skrót Sych).

² Mam tutaj na myśli materiały otrzymane z Pracowni Etnologicznej Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu (skrót MatAEP).

- AM — Anna Matrejek, ur. 1915 r. w Muninie, zam. Munina, woj. przemyskie;
 AN — Antonina Niebrzegowska, ur. 1902 r. w Sętkach, zam. Ulan Majorat, woj. białskopodlaskie;
 AP — Anna Poryś, ur. 1915 r. w Szówsku, zam. Szówsko, woj. przemyskie;
 APa — Adela Prochata, ur. 1927 r. w Dobrzeniu Wielkim, zam. Dobrzeń Wielki, woj. opolskie;
 APi — Anna Pikos, ur. 1910 r. w Chróscinie Opolskiej, zam. Mechnice, woj. opolskie;
 APo — Anna Poryś, ur. 1915 r. w Szówsku, zam. Szówsko, woj. przemyskie;
 APr — Alina Prusaczyk, ur. 1952 r. w Oborczykach, zam. Guzowatka, woj. ostrołęckie;
 APy — Anna Pysik, ur. 1941 r. w Ciechowicach, zam. od 1962 r. w Kotulinie, woj. katowickie;
 ARa — Aniela Radziemska, ur. 1928 r. w Wielichowie, zam. Wielichowo;
 ARau — Andrzej Raul, ur. 1948 r. w Świdniku (woj. lubelskie), zam. od 1981 r. w Zakopanem, woj. nowosądeckie;
 ARy — Anna Ryszkiewicz, ur. 1922 r. w Jankowcach na Wołyniu, zam. od 1945 r. w Świerżach, woj. chełmskie;
 AZ — Aleksandra Zalewska, ur. 1921 r. w Stoku, zam. Ulan Majorat, woj. białskopodlaskie;
 AZa — Anna Zając, ur. 1920 r. w Wietlinie, zam. Wietlin, woj. przemyskie;
 CzD — Czesława Damian, ur. 1928 r. w Błędowie, zam. Błędowo, woj. ostrołęckie;
 CzL — Czesława Lis, ur. 1945 r. w Wiązownicy, zam. Wiązownica, woj. łomżyńskie;
 CzM — Czesława Michalak, ur. 1934 r. w Błędowie, zam. Błędowo, woj. ostrołęckie;
 DK — Dominik Kuternia, ur. 1948 r. w Frydmanie, zam. od 1978 r. w Zakopanem, woj. nowosądeckie;
 EG — Eugeniusz Grzymowski, ur. 1933 r. w Przejmie Niskiej, zam. od 1966 r. w Szypliszkach, woj. suwalskie;
 EM — Ewa Mielnik, ur. 1909 r. w Wietlinie, zam. Wietlin, woj. przemyskie;
 EP — Emilia Pryjda, ur. 1929 r. w Piwodzie, zam. Piwoda, woj. przemyskie;
 ESz — Elżbieta Szajca, ur. 1935 r. w Bierdzanach, zam. od 1954 r. w Dobrzeniu Wielkim, woj. opolskie;
 FB — Franciszka Bartosiak, ur. 1907 r. w Repkach, zam. Repki, woj. siedleckie;
 FP — Franciszka Prusik, ur. 1929 r. w Dąbrowie, zam. Dąbrowa, woj. ostrołęckie;
 GK — Genowefa Koziątek, ur. 1942 r. w Kopaczyskach, zam. Kopaczyska, woj. ostrołęckie;
 GKa — Genowefa Karolak, ur. 1929 r. w Zalesiu, zam. Zalesź, woj. siedleckie;
 HD — Helena Dymińska, ur. 1918 r. w Kazimierzu Dolnym, zam. Kazimierz Dolny, woj. lubelskie;
 HDz — Helena Dziadoń, ur. 1913 r. w Dolinie Chochołowskiej, zam. Dolina Chochołowska, woj. nowosądeckie;
 HO — Helena Olender, ur. 1935 r. w Wierzchowiznie, zam. Rawki, woj. ostrołęckie;
 HOl — Helena Olszewska, ur. 1938 r. w Sielcu, zam. Sielc, woj. białostockie;
 JB — Janina Barej, ur. 1932 r. w Łazorach, zam. Łazory, woj. tarnobrzeskie;
 JCz — Jadwiga Czukiewicz, ur. 1940 r. w Wilnie, zam. od 1946 r. w Żarskiej Wsi, woj. jeleniogórskie;
 JG — Jan Gąsiennica-Kotelnicki, ur. w 1925 r. w Zakopanem, zam. Zakopane, woj. nowosądeckie;
 JJ — Jadwiga Jurczak, ur. 1939 r. w Brodowych Łąkach, zam. Brodowe Łąki, woj. ostrołęckie;

- JK — Jadwiga Kulesza, ur. 1943 r. w Kadzidle, zam. Wierzchowizna, woj. ostrołęckie;
JKu — Janina Kuleńca, ur. 1930 r. w Harasiukach, zam. Harasiuki, woj. tarnobrze-
skie;
JN — Józef Niebrzegowski, ur. 1932 r. w Ulanie Majoracie, zam. Ulan Majorat,
woj. białkopodlaskie;
JP — Joanna Prędkowska, ur. 1931 r. w Krobi Starej, zam. Domachowo, woj. lesz-
czyńskie;
JS — Józefa Siwiec, ur. 1930 r. w Przystachowicach Małych, zam. Gałki, woj. ra-
domskie;
JW — Jadwiga Waligóra, ur. 1944 r. w Wielichowie, zam. Wielichowo, woj. poznań-
skie;
JaK — Jan Kuleńca, ur. 1928 r. w Harasiukach, zam. Harasiuki, woj. tarnobrze-
skie;
KK — Kazimiera Kościelna, ur. 1926 r. w Wielichowie, zam. Wielichowo, woj. po-
znańskie.
KP — Karolina Pupiec, ur. 1933 r. w Dereźni, zam. Dereźnia, woj. zamojskie;
KPl — Krystyna Placha, ur. 1932 r., zam. Janów Lubelski, woj. tarnobrze-
skie;
KW — Katarzyna Wojtacka, ur. 1912 r. Rybnicy, zam. Rybnica, woj. zamojskie;
LG — Lidia Górską, ur. 1938 r. w Szkopach, zam. Repki, woj. siedleckie;
MB — Mariola Bieniek, ur. 1965 r. w Opolu, zam. w Kupcach, od 1990 r. w Chró-
ście Opolskiej, woj. opolskie;
MD — Marianna Dawczyk, ur. 1915 r. w Zawadach, zam. Zawady, woj. ostrołęckie;
MK — Maria Kłos — ur. 1939 r. w Wiązownicy, zam. Wiązownica, woj. łomżyńskie;
ML — Maria Leńczuk, ur. 1914 r. w Paarze, zam. od 1938 r. w Rybnicy, woj. zamoj-
skie;
MM — Marta Mazurkiewicz, ur. 1910 r. w Kamionnie, zam. Kwilcz, woj. poznańskie;
MMa — Maria Maciątek, ur. 1921 r. w Wiązownicy, zam. Wiązownica, woj. przemy-
skie;
MMat — Małgorzata Matrejek, ur. 1956 r. w Czermnie, zam. Munina, woj. przemy-
skie;
MMu — Maria Mucha, ur. 1912 r. w Łazorach, zam. Łazory, woj. tarnobrze-
skie;
MN — Marianna Niebrzegowska, ur. 1938 r. w Woli Chomejowej, zam. od 1956 r.
w Ulanie Majoracie, woj. białkopodlaskie;
MNy — Marianna Nykiel, ur. 1932 r. w Szówsku, zam. Szówsko, woj. przemyskie;
MP — Marianna Płoska, ur. 1945 r. w Wierzchowiznie, zam. Dąbrowa, woj. ostro-
łęckie;
MPl — Maria Plat, ur. 1925 r. w Borkach Wielkich-Olesno, zam. Chróścina, woj. opol-
skie;
MPs — Maria Psiuk, ur. 1920 r. w Harasiukach, zam. Harsiuki, woj. tarnobrze-
skie;
MPy — Maria Pysik, ur. 1912 r. w Katowicach-Dębii, zam. w od 1915 r. w Kotulinie,
woj. katowickie;
MS — Maria Smólczyńska, ur. 1933 r. w Lubaczowie, zam. od 1970 r. w Żarskiej
Wsi, woj. jeleniogórskie;
MSu — Marianna Suchecka, ur. 1914 r. w Piaseczni, zam. Zawady, woj. ostrołęckie;
MSz — Marian Szymczyk, ur. 1940 r. w Sielcu, zam. Sielc, woj. białostockie;
MaB — Maria Blicharz, ur. 1952 r. w Aleksandrowie, zam. Aleksandrów, woj. za-
mojskie;
MiB — Michał Barej, ur. 1926 r. w Harasiukach, zam. Łazory, woj. tarnobrze-
skie;
MgS — Magdalena Szulczyk, ur. 1932 r. w Kwilczu, zam. Kwilcz, woj. poznańskie;

- PL — Pelagia Lankiewicz, ur. 1922 r. w Domachowie, zam. Domachowo, woj. leszczyńskie;
- PW — Paulina Wystup, ur. 1908 r. w Mechnicach, zam. Mechnice, woj. opolskie;
- RP — Roman Pupiec, ur. 1927 r. w Dereźni, zam. Dereźnia, woj. zamojskie;
- RS — Rozalia Seroka, ur. 1904 r. w Hucie Krzeszowskiej, zam. od 1936 r. w Łazorach, woj. tarnobrzeskie;
- SG — Stefania Gałązka, ur. 1922 r. w Wachu, zam. Wierzchowizna, woj. ostrołęckie;
- SK — Stanisława Kruba, ur. 1933 r. w Wiązownicy, zam. Nielepkowice, woj. przemyskie;
- SKr — Stanisława Kruk, ur. 1923 r. w Wiązownicy, zam. Wiązownica, woj. przemyskie;
- SL — Stanisława Lidkowiec, ur. 1944 r. w Aleksandrowie, zam. Aleksandrów, woj. zamojskie;
- SNo — Stanisław Nowak, ur. 1905 r. w Gostyniu, zam. Domachowo, woj. leszczyńskie;
- SP — Stanisława Pliszka, ur. 1926 r. w Kopaczyskach, zam. Kopaczyska, woj. ostrołęckie;
- SS — Stanisław Suchecki, ur. 1946 r. w Zawadach, zam. Zawady, woj. ostrołęckie;
- SU — Stanisława Urbańczyk, ur. 1918 r. w Zychorzynie, zam. Zychorzyna, woj. radomskie;
- TZ — Teresa Zieleniewska, ur. 1955 r. w Sobótce, zam. od 1974 r. w Sielcu, woj. białostockie;
- TaF — Teresa Filipowska, ur. 1928 r. w Kołybkach, zam. Kwilcz, woj. poznańskie;
- WF — Weronika Fujara, ur. 1908 r. w Biedaczowie, zam. Munina, woj. przemyskie;
- WM — Władysława Młynarska, ur. 1924 r. w Zawadach, zam. Zawady, woj. ostrołęckie;
- WO — Władysław Olszewski, ur. 1928 r. w Skolnikach, zam. od 1963 r. w Sielcu, woj. białostockie;
- WP — Władysława Paderewska, ur. 1938 r. w Dąbrowie, zam. Dąbrowa, woj. ostrołęckie;
- WPa — Walentyna Pakułowa, ur. 1915 r. w Leśniczówce, zam. Poniatowa, woj. lubelskie;
- WPr — Władysława Pryjda, ur. 1926 r. w Piwodzie, zam. Piwoda, woj. przemyskie;
- WS — Wanda Salamon, ur. 1954 r. w Wielichowie, zam. Wielichowo, woj. poznańskie;
- WZ — Władysława Zadrożna, ur. 1919 r. w Brzozówce, zam. Brodowe Łąki, woj. ostrołęckie;
- ZA — Zofia Amrogowicz, ur. 1926 r. w Młyniskach, zam. Żarska Wieś, woj. jeleniogórskie;
- ZF — Zofia Fajks, ur. 1910 r. w Świerżach, zam. Świerże, woj. chełmskie;
- ZK — Zofia Kowalska, ur. 1932 r. w Brodowych Łąkach, zam. Brodowe Łąki, woj. ostrołęckie;
- ZKr — Zofia Kruk, ur. 1939 r. w Piwodzie, zam. Piwoda, woj. przemyskie;
- ZN — Zofia Nowak, ur. 1905 r. w Krobi Starej, zam. Domachowo, woj. leszczyńskie;
- ZP — Zofia Polakowska, ur. 1923 r. w Szelmentce, zam. Suwałki, woj. suwalskie;
- ZR — Zofia Ratajczyk, ur. 1936 r. w Trzciny, zam. Wielichowo, woj. poznańskie.

I. ELEMENTY KOSMOSU JAKO SYMBOLE SENNE
(SŁOWNIK SEMANTYCZNY)

bagn o — N. 'ciężka choroba': *bagn o jak sie śni to tez choroba. Ciężka.* ZA;

błękit — O. 'rozmowa': *Błękit — to też już rozmowa jakaś.* BartMat149;

błoto — N. 'coś niedobrego': *O, błoto, to też niedobrze.* WP, podob. AN, CzM, EM, ESz, HO, JN, KK, LG, PL, SG, ZF, ZK; 1. 'niedobrze, choroba': *Błoto też nie na dobre. Błoto też na chorobe, na takie.* JG, podob. BartMat149; '(ciężka) choroba': *Błoto tyż choroba.* ABo, podob. KW, WPa, AdamSen12, BartMat149; *O, błoto jak sie śni, gnojowica jak sie śni, to pewna choroba.* SK; *Ciężka choroba.* ZA; 2. 'zmartwienie, obmowa': *No jest takie zmartwienie, obmowa, takim błotem ktoś obrzuca.* EG, podob. BartMat149; 'pierdoły [plotki]': *jak o błocie sie coś śniło, to mówio, a przyjdo jakieś pierdoły.* JP; 3. 'kłótnia': *Błoto — kłótnia.* FB, podob. ARa, MgS; *po błocie grzęznąć* — N. 'choroba': *po nim grzęznąć — chorobliwość.* AdamSen12; *po błocie czołgać się* — N. 'coś niedobrego': *Jak po takich błotach coś sie czułga też nie jest dobrze.* TaF; *po błocie iść lub błoto widzieć* — N. 'niedobrze, choroba': *Jak sie jidzie po błocie, czy widzi sie takie błoto, taki gnój, to churoba niwiadomo jaka. I to człowieka może spotkać [tzn. tego, komu się śni]. To już niedobrze.* BartMat149; *po błocie iść boso* — N. 'nędza': *Błoto jak sie śni, czy człowiek jak idzie przez błoto, to jest jakaś nędza taka, biedny człowiek taki goły i już. To mu brak czegoś.* BartMat149; *w błocie ryby* — N. 'ciężka choroba': *na błocie [ryby] to tyż choroba ciężka.* CP; zob. też dół;

błyskawica — O. 'wiadomość': *To mówio, że wiadomość jakaś.* JJ; [biednym] — P. 'korzyści': *Błyskawica jak sie biednym śni, to zapowiada korzyści [...].* BartMat149; [bogatym] — N. 'szkody': *a bogatym szkody.* BartMat149; *błyskawice* — P. 'coś dobrego': *A to mówio, że to dobrze. Błyskawice, pioruny jak bijo, to mówio, że dobrze.* BartMat163;

burza — N. 'coś niedobrego': *to niedobrze.* JN, podob. BartMat150; 1. 'kłótnia': *To też bedzie coś jakaś kłótnia.* WP, podob. JG, BartMat150; *Burza to jest burza. To ktoś bedzie burzył sie.* MN, podob. ARau, MSz, KW; 'nieporozumienia': *I taki szum, jakieś nieporozumienia to jakieś.* JK; 2. 'zmartwienie': *Burza (też zawieje, deszcze): to jest zmartwienie.* AdamSen12; — P. 'coś dobrego': *Burza to chyba dobrze.* AZ; 'dobrze, dobra wiadomość': *Na dobre. Wiadomość dobra.* HDz; zob. też chmury;

chmury — N. 'niedobrze, zmartwienie': *Jakieś zmartwienie. Coś niedobrego. Tak mówią: chmury, burza!* ZP, podob. JJ; *chmury jasne* — P. 'coś dobrego': *Chmury jak jasne — to dobrze,* BartMat150; *chmure*

ciemne — N. 'niepokój': *a ciemne — to jakiś strach, niepokój będzie się przeżywać.* BartMat150; 2. 'zmartwienie': *Zmartwienie.* MD, podob. MgS;

ciemno — N. 'wielkie zmartwienie': *Jak sie śni takie ciemno, że taki dyszc pado, oj to zmartwienie przechodzi człowiek duże.* BartMat152;

deszcz — N. 'coś niedobrego': *To też tak niedobrze.* APr; 1. 'niedobrze, płacz': *Deszcz — płacz, to niedobrze.* MNy; 'płacz': *Oj, jak deszcz sie śni to płacz.* AN, podob. CzL, JKu, KW, ML, MMu, MPy, BartMat152; *Deszcz, woda, to wszystko związane z płaczem.* MgS; 'łzy': *Deszcz to mówio, że łzy.* JJ, podob. AZ, FB, KP, BartMat152; 2. 'niepowodzenie': *Jak deszcz, taka ulewa — to powodzenie jakieś.* BartMat152; zob. też *burza, ciemno*;

dół 'zagłębienie' — N. 'kłopoty': *No więc właśnie dół, to mowiom tyż, że to wciąż mówio kłopoty.* PL, podob. WPa; *Takie jakieś doły sie śnio, jakieś wykopaliska, no to to jest kłopot.* GK; dół kopać — N. 'coś niedobrego': *Jak dół sie kopie to niedobrze.* HOI; 'zmarły': *O, to też może kto umrzeć. Kopanie dołów.* ZF; 'pogrzeb': *A czasami jak żółty piasek, ktoś kopie dół, jak sie śni żółty piach, to też tak pogrzeb sie trafia.* JJ, podob. GKa; nad dołem stać — P. 'przewyciężenie choroby': *A doły — to też niedobrze. Jak tak nad dołem stoi — to choroba i jeszcze jak przejdzie, to jeszcze zwycięży wszystko,* BartMat152; w dół wpaść i nie wyjść — N. 'śmierć': *Jak spadać w dół, jak nie wylizie z tego dołu, to śmierć.* BartMat165; doły — N. 'coś niedobrego': *Doły — niedobrze.* FB, podob. AM, APo, ARy, JCz, JJ, LG, MaB, MPy, RS, SS, TaF, TZ, WPa, ZA, AdamSen12, BartMat152; *Doły, jakieś rozpadliny, jakaś pęknięta ziemia, to też jest źle.* MMa; 1. 'choroba': *A doły — na chorobe.* TaF, podob. MgS, SK, BartMat152; 'śmierć': *No to niby śmierć.* MM, podob. ARa; 'nieboszczyk': *doły jak sie śnio to też na nieboszczyków.* MNo, podob. KP, MPs; *Dół na nieboszczyka. Doły, budynki nowe jak sie śnią.* JB; 'niedobrze, zmarły': *Doły tyż, że niedobrze, że na umarłych.* MMu; 'pogrzeb': *Doły jak sie jakieś śnio, to strasznie, to wtedy to już musi być pogrzeb.* MP, podob. MgS, SK; *Doły, jakieś takie pantofle kolorowe sie śnio to już je pogrzeb.* SL; 'grób': *Jak sie doły śnio, to wszystko to sie zaliczajo do grobów.* KW; 2. 'niedobrze, wypadek': *To wypadek. To niedobrze.* ZR; 3. 'niedobrze, powodzenia, nieszczęście': *O dołach — to ido to takie doły, to znowu niedobrze. Jakieś nieszczęście, jakaś coś jak tak o dołach, o takim błocie, o takim czymś.* ZN; 4. 'zmartwienie': *Doły to zmartwienie.* MD; w doły wpaść — N. 'niedobrze, niebezpieczeństwo': *O, doły, jak sie wpada, a jak cie kto goni, to mówio ze to tyż jest niedobre. To już takie jakieś niebezpieczeństwo, jakieś coś.* WM; zob. też *woda*;

dół 'kierunek' — spadać w dół — N. 'nieszczęście': *Spadać w dół, to bardzo źle. Jak sie spada, to już jest źle. Upadek człowieka. Czasem spotka jakieś nieszczęście.* BartMat165; zob. też *góra*;

dym — N. 'coś niedobrego': *Dym też niedobrze*. ZP, podob. BartMat153; 1. 'złodziej': *A dym to jakiś złodziej*. MNy, podob. SK; *Jak dymy, to w ogień, to złodzieje. A jak płomień to nie*. MK; 2. 'zmarły w rodzinie': *jak dym się śni, jak się pali, kurzy się, to [...] Umrze ktoś z rodziny. Blisko ten*. AZa; 3. 'wstyd': *A jak dym, to wstyd*. BartMat153; — P. 1. 'pochwała': *Dym to mówio, że to pochwała*. BartMat153; 2. 'pieniądze': *Jak się śni dym, to idą jakieś piniądze*. BartMat153; — O. 'podróż': *Dym jak się śni to też podróż*. JJ; dym czarny — N. 'smutek i żaloba': „[...] czarny dym [zapowiada] smutek i żalobę.” SychV34; zob. też ogień;

dziura — N. 'coś niedobrego': *Też niedobrze*. ZK, podob. SG, SS, BartMat153; [Dziura, dołki] *Też niedobrze*. WPa; 'wydatek': *To już jakiś wydatek*. HOI; *Jakaś dziura wyjdzie*. TZ, podob. BartMat153; dziura w murze — 'trumna': *jakaś dziura w murze to jest trumna*. JCz;

góra 'wyniesienie' — na górze stać — P. 'pomyślność w interesach': *góra, na niej stać, na dół patrzeć — pomyślne widoki w małych interesach*. AdamSen12; góry — P. 1. 'wesołość': *Góry to wesołość*. MD; 2. 'pogoda': *No, góry jak się śnią to na pogodę*. JG; — N. 'coś niedobrego': *Też niedobrze*. ARy; góry białe — N. 'zmarły w bliskiej rodzinie': *Góry białe i przejście do drogi — to z najbliższych ktoś pomrze*. BartMat154; po górach chodzić — N. 'coś niedobrego': *Jak się chodzi po górach, tyż niedobrze*. CzD; góry (widziane) daleko — P. 'nadzieja': *Jak [góry] są daleko, to jest jakaś nadzieja [...] człowiek żywi*. JJ;

góra 'kierunek' — pod górę iść — P. 'coś dobrego': *A pod górę iść, gdzieś pod górę, to na dobre, na dół, to jest źle*. HDz, podob. JaK, BartMat154; 'długie życie': „Wchodzenie na górę daje śniącemu pewność długiego życia, schodzenie z góry na dół obwieszcza mu, że wnet umrze.” SychV34; pod górę wspinać się — N. 'ciężkie przeżycie': *To coś jakiegoś ciężkiego przeżycie będzie, to musisz się wspinać*. MPy; z góry spadać (schodzić) — N. 'niedobrze, niepowodzenie w pracy lub w szkole': *Człowiek z góry spada to niedobrze, bo z tyj racji, że to jak na górę wylazi, to jakoś tam wylizie. A jak z tego spada z góry, to coś spadnie, czy to w szkole, czy to w pracy. To tak już ten sen już on do tego dochodzi co do dołu to już na nic*. ARy, podob. JKu, BartMat165; 'niepowodzenie': *a jak się schodzi z gór, to niepowodzenie*. BartMat154;

grad — N. 'bicie': *To grad to raczej też coś jakiegoś bicie*. WPa;

grzmoty — O. 'nowina': *Jak grzmoty, jakaś czy dobra, czy zła nowina może być*. ZF;

gwiazda spadająca — N. 'coś niedobrego': *To też niedobrze*. HOI; 'śmierć': *Śmierć. Ktoś umar*. MP1, podob. BartMat155; gwiazdy — P. 'coś

dobrego': *Gwiazdy, słońce — to dobrze.* BartMat155; 'wesołość': *No to chyba wesołość. To chyba wesoło będzie... gwiazdy, słońce, księżyc.* WPa; gwiazdy na niebie — 'szczęście': *Gwiazdy na niebie — to szczęście,* BartMat155;

jama — N. 'coś niedobrego': *Jakieś jamy jak to sie to też niedobrze.* SZ; *Ta jama, taka świeża ziemia, to ma być źle.* SKr;

kamienie — N. 1. 'ciężkie życie': *No to takie życie ciężkie.* KW, podob. JJ; 'ciężkie przeżycie': *Ciężko coś będzie w przyszłości.* MB, podob. BartMat155; 'cierpienie': [Droga z kamieniami] *No to cierpienie.* MSz, podob. GKa, BartMat152; 'trudności, kłopoty': *To jakieś trudności, kłopoty.* ZP, podob. APy; 2. 'bicie': *Na bijatyka.* MPy; 'guzy': *Też na guzy.* PL; choroba': *Też na chorobe.* ESz;

księżyc — N. 'coś niedobrego': *A księżyc to tyż niedobrze.* RS; [młodym] — P. 'korzystne spotkanie': *To dla młodych korzystne spotkania.* ARa; [pannie] — P. 'przybycie kawalera': *Jak śni się księżyc, to mówio jakiś kawaler przyjdzie już do panny.* BartMat158); [kobiecie] — P. 'ciąża': *A kobiecie cięża.* BartMat158; zob. gwiazda;

niebo — P. 'coś dobrego': *Dobrze.* JJ; niebo ciemne pochmurne — N. 'coś niedobrego': *Ale ciemne niebo, pochmurne to nie [tj. niedobrze].* JJ; niebo błękitne pogodne — P. 'radość, błogosławieństwo': *Niebo błękitne, takie pogodne, to radość i błogosławieństwo.* BartMat160; ku niebu wzlatywać — O. 'wielkie niedowierzanie': *Ulatywać ku niebu: wielkie niedowierzanie.* AdamSen12; zob. też gwiazda, słońce;

ogień — N. 'coś niedobrego': *Tylko ogień jak sie śni to też gadajo, że niedobrze.* WF, podob. EM; 1. 'złodziej': *Ogień to złodziej.* TK, podob. AL, AN, ARa, ARau, AZ, CzD, CzM, EP, FP, HD, JB, JJ, JN, KP, KPI, KW, LG, MD, MK, MMa, MMu, MiB, RS, SKr, SU, WM, ZP, BartMat161; *jak sie śni ogień, gdzieś pali, czy coś, to złodzieje.* AR; 2. 'niedobrze, zły człowiek': *A ogień to ktoś zły też będzie. A ogień to jest właśnie źle.* SK; 'zły człowiek': *A ktoś zły.* ML, podob. BG, JKu, KW, MPs, SKr, SNo, AdamSen12; *Ogień jak sie pali, to złość.* BartMat161; *Jak sie śni ogień, pożar, że sie pali, ktoś zły mówio na tego, komu śni się ^uogień, to ktoś zły.* BartMat161; 3. 'kłótnia': *Kłótnia. Ludzie sie kłóco.* FB, podob. AM, ARy, HO, LG; *Ogień to sie ktoś tam pali na coś lub na kogoś.* MNy; 'zmartwienie w domu, kłótnia': *Zmartwienie w domu. Kłótnia taka.* ABo; 'kłótnia, kłopot': *Ogień jest na kłótnie. Na kłopot.* DK; 4. 'myszy': *A ^uogień, jak sie śni ^uogień, że płomień, to coś jedzo myszy.* BartMat161; 5. 'choroba': *Na chorobe.* APi;

— P. 1. 'słońce': *O, ogień — na słońce.* KK, podob. AL, CzM, FP, GK, HO, MPi, MPi, SG, TaF; 'słońce, pogoda': *To ogień sie śni, to mówio, o, będzie pogoda. Słońce.* MSu, podob. PL, TaF; *Ogień to słunko, tak mówio, że jak*

ogień sie śni to sie pali, to bedzie pogoda, słonecko. WZ; 'pogoda': *Pogoda*. ZF; 2. 'radość': *Na radość*. MB; „Ogień i biały dym wróżą radość, [...]” SychV34; 3. 'gość': „Ogień to jedne mówio, że gości bedo jakies, BartMat161; ogień domowy — N. 'złość': *ogień jak sie śni domowy, to jest na złość, na jakies nerwy*. AdamSen12; ogień jasny — N. 'obmowa': *Ogień — to zależy jaki ogień, bo nieraz z jasnym płomieniem to albo ktoś ubmawia, albo ktoś zły, ale żeby ja wiedziała, co to na pewno jest, to nie wim*. BartMat161; ogień ciemny — N. 'smutek': *jak taki cimny ogień to na smutek*. APi; ogień mały — N. 'kłótnia mała': *Jak mniej ogień sie pali to bedzie mniejsza [kłótnia]*. EG; ogień duży — N. 'kłótnia wielka': *Znowu z ognim, jak pali sie, to jakaś straszna kłótnia powstaje. Jak taki duzy to o jej!* EG; zob. też dym;

piasek biały — N. 'pogrzeb': *Biały piasek to ja słyszałam, że to na pogrzeb. Przeważnie jak grób kopio*. FP; piasek żółty — N. 'coś niedobrego': *Piasek żółty to jest niedobrze*. ARy, podob. MS, ZK; 'pogrzeb': *A czasami jak żółty piasek, ktoś kopie dół, jak sie śni żółty piach wysypuje to też tak pogrzeb sie trafia*. JJ, podob. GKa; piasku zwały — N. 'pogrzeb': *zwały piasku — pogrzeb*. MatAEP nr1559n; worek z piaskiem — N. 'coś niedobrego': *worek z piaskiem — też niedobrze*. BartMat168; zob. woda;

piorun — O. 'nowina': *To mówio, że jakaś nowość*. MSz, podob. BartMat163; 'wiadomość': *To mówio, że wiadomość jakaś*. JJ; — N. 'nieszczęście': *Najgorzej jak sie śni piorun albo samolot, to już nieszczęście takie nieuniknione, to tak już nawet przekonywali sie ludzie*. BartMat163; pioruna uderzenie — P. 'ciąża': *Jak uderzy [piorun] to tak zawsze tłumacyli, że ktoś w ciąży albo coś będzie*. AP; zob. też błyskawica;

płomień — zob. ogień;

pochmurny — zob. niebo;

pogodny — zob. niebo;

pożar — N. 'złodziej': *Pożar to złodziej*. WPa, podob. HD, JN, BartMat164; zob. też ogień;

przepaść — N. 'coś niedobrego': *To też niedobrze*. KPl, podob. AZ, CzM, SK, SS, WPa, ZF, ZK; 'niedobrze, wypadek': *Przepaście i wąwozy takie to nie na dobre. To gdzieś takie albo sie trzeba uważać przed wypadkiem*. JG, podob. JN; 'niedobrze, choroba': *No to niby, że tak choroby, coś takiego niedobrze*. MM; zob. też woda;

rozpadlina — zob. dół;

rów — N. 'coś niedobrego': *To niedobrze*. ZKr, podob. CzM, SK, ZK; 1. 'niedobrze, zmartwienie, kłopoty': *Jakies zmartwienie. W każdym razie nie jest dobrze. Jakies kłopoty*. ZP, podob. MP; 2. 'choroba': *Rów, wodoły, to choroba*. MD; rów czysty — P. 'coś dobrego': *jak jest rów czysty, to na*

dobrze. JG; *rów brudny* — N. 'choroba': *ale jak jest rów, co widać brudną wodę takom to na chorobie, to na takie niespodziewane*. JG; *rów kopać szpadlem* — N. 'własna śmierć': *Szpadel jak się śni i kopać rów to już własna śmierć swoja*. JKu; *rowy kopać* — N. 'śmierć': *Rowy kopać — szykuj się do wieczności*. BartMat164; zob. też *ziemia*;

rzeka — zob. *woda*;

słoneczko — P. 'coś dobrego': *Słoneczko — to powinno być dobrze*. BartMat165;

słońce — P. 'coś dobrego': *Słońce to już dobrze*. AM, podob. AZ, JJ, KK; 1. 'pogodny dzień': *Na dzień pogodny*. ZN, podob. MgS; 2. 'zdrowie': *A jak się słońce śni to zdrowie*. KPI; 3. 'radość': *Na radość*. MB; — N. 1. 'ogień': *Słońce to już ogeń*. GK; 2. 'burza': *No to na burze, czy coś*. PL; *słońce wschodzące* — P. 'długie życie': *Słońce jak się śni rano, wschodzi, to jest dobry wiek*. JKu, podob. RS; *słońce wysoko na niebie* — P. 'coś bardzo dobrego': *Jak się słońce śni wysoko na niebie, wyraźnie jak się słońce śni, to bardzo dobrze*. BartMat165; *słońce nad zachodem* — N. 'krótkie życie': *A jak słońce już nad zachodem je, to już krótki wiek. Już człowiek niedługo będzie żył, bo słońce nad zachodem*. JKu, podob. RS; 'niedobrze, zmarły w rodzinie': *A jak się śni ze zachodzi słońce, to ktoś z rodziny albo umrze albo co. To już nie jest dobrze*. BartMat165; *słońce jasno świecące* — O. 'deszcz': *Jak się widzi, że słońce tak pięknie świeci, jaśniutko, to deszcz pada*. TaF; zob. też *gwiazda*;

srebro — P. 'coś dobrego': *To jest dobrze*. JJ;

studnia — N. 'coś niedobrego': *Niedobrze znowu*. SG, podob. AZ, HOI, PL; 1. 'niedobrze, grób': *Studnia jak się śni to też niedobrze. Studnia to mówio, że grób*. KW; 'niedobrze, śmierć': *Studnia? — To mówio, że doły — niedobre, ani żaden dół jak się widzi. Ktoś z rodziny, czy coś tego, to też śmierć*. ZA; 2. 'kłopot': *Studnia to kłopot*. BartMat165; *studnia zapadnięta* — N. 'zmarły': *Studnia się zawaliła, że się zapadła studnia, to nieboszczyk mi umarł, mama umarła*. BartMat165; *w studnię wpadać* — N. 'coś niedobrego': *Jak się w nią wpadnie, to już źle*. WO, podob. BartMat165;

śnieg — P. 'coś dobrego': *To już mówio — dobrze*. SP; 1. 'radość': *Śnieg — to chyba radość. Jakaś radość przyjdzie, bo to biały śnieg*. BartMat166; 2. 'śmiech': *Śnieg — to śmiech jakiś*. BartMat166; — N. 'coś niedobrego': *Śnieg też niedobrze*. MMa, podob. MNy; 'niedobrze, szpital': *śnieg, to sobie kojarze z tym, że szpital, coś takiego. Taki niedobry sen*. MS; — O. 'list': *To list przyjdzie*. GK, podob. ZP; 'pismo białe': *no to śnieg, to się otrzyma jakieś pismo białe*. AN; [w lecie] — P. 'spełnienie marzeń': *Śnieg w lecie to spełnienie marzeń*. BartMat166;

świecić — zob. *słońce*;

świecić się — N. 'nieszczęście': *Świeci się to jest nieszczęście*. MD;
ulewa — N. 'coś niedobrego': *Ulewa też niedobrze*. MNy; 'wielkie troski': *Ulewa: wiele trosk*. AdamSen12; zob. też *deszcz*;

wądół — zob. *rów*;

wąwóz — N. 'coś niedobrego': *To niedobrze*. WPa, podob. CzM, SG, ZF;
te wąwozy, ziemia, to już niedobrze. BartMat166; 'niedobrze, choroba': *No to niby, że tak choroby, coś takiego niedobrze*. MM; w wąwóz wpaść — N. 'śmierć, ciężka choroba': *Wpadać w wąwóz to też mówio, że śmierć czy choroba ciężka*. JJ; zob. też *przepaść*;

węgiel — N. 'coś niedobrego': *Węgiel to też niedobrze*. APi; *coś niedobrego oznacza sen o węglu lub zepsutych zębach*. MatAEP nr 1565i; 'choroba': *Węgiel na chorobe*. JW, podob. ESz; *Sen o węglu albo zębach wróży śmierć albo chorobe*. MatAEP nr 1564j; 'śmierć': *Węgiel to przeważnie szmierć*. AP, podob. MPy, PW, MatAEP nr 1555e, 1569k; 'żałoba': *Załoba*. PW;

woda — N. 1. 'łzy': *Woda to chyba łzy*. JW, podob. APi, WS; 2. 'zmartwienie': *A woda, to już tyż na jakieś tam jakieś takie zmartwienia, coś tyż tak*. PL; 3. 'niedobrze, śmierć': *o wodzie to jest niedobrze. W ogóle niedobrze. Abo na śmierć albo na coś*. APi; — P. 'coś dobrego': *Sen o wodzie przepowiada coś dobrego*. MatAEP nr 1564j; 'urodzaj': „Woda w marzeniu sennym zapowiada urodzaj.” SychV34; — O. 'podróż': *Woda to podróż*. SP; woda czysta — P. 'coś dobrego': *Woda czysta to dobrze*. SK, podob. AM, AN, JB, JN, KK, LG, MD, MM, MgS, TaF, WP, ZF, ZK; 'zdrowie': *Woda czysta to zdrowie*. AZa, podob. AB, ARy, JG, JNo, KP, MB, ML, MM, MMu, MP, RP, RS, SKr, WPa, AdamSen12, BartMat167; *A jak czysta woda i takie źródełko płynie, to niby zdrowie mówio*. JKu; 2. 'radość': *O wodzie [czyste] to je na radość*. MPy, podob. MPy; 'szczęście': *czysta woda — szczęście*. MatAEP nr 1336f, podob. BartMat167; — N. 'coś niedobrego': *Jak cysta to niedobrze*. MG; 1. 'łzy': *Bo to jest cysta woda to łzy*. WZ, podob. ZA; 2. 'kłopoty, zmartwienia w dalszej rodzinie': *A czysta no to mówiom, że tyż tam som kłopoty, coś jakieś zmartwienia, ale to może być w dalszej rodzinie*. PL; — O. 'nowina': *A jak się patrzy i tam woda czysta, piasek przezroczysty, biały, to jest nowina*. MSz; woda czysta głęboka — P. 'wielka radość': *jeżeli czysta, nawet głęboka woda to duża radość*. ZP; woda czysta płynąca — P. 'coś dobrego': *To jak płynie cysta woda to jest dobrze*. CzG; 'nadzieja': *woda płynąca czysta, w wodzie ryby i ta trawa, to jest nadzieja*. KP; woda brudna — N. 'coś niedobrego': *A jak brudna to jest niedobry sen*. LG, podob. AM, AN, AP, CzM, EG, EM, FB, KK, KP, MM, MMu, MSz, SP, WP, ZF, ZKr; 1. 'niedobrze, choroba': *to jest niedobrze. Na chorobe albo coś*. ESz, podob. JCz, WPa; 'choroba': *Brudna woda na chorobe*. JG, podob. ABo, ARy, JB, KP, KW, ML, MNo, MiB, MPs, MS, RS, SK, SKr, WF, ZA, AdamSen12, BartMat167, MatAEP nr 1542f; 2. 'obmowa': *Obmowa*

jakaś. HOI, podob. TZ, BartMat167; 'plotki': — *O, jak brudna, to na plotki, na coś tam na takie*. PL, podob. MatAEP nr 1569k; 'niedobrze, nieprzyjemność': *Brudna — niedobrze, nieprzyjemność*. JN; 'nieporozumienie': *Jakieś męty, nieporozumienia*. ARa; 3. 'zgorzenie [zmartwienie]': *Jeżeli brudna — zgorzenie*. AKr; 4. 'niemiła wiadomość, wypadek, zmarły': *Jak jest brudna, jak są doły, to coś przepaście, czy coś takiego, to jakaś niemiła wiadomość, wypadek, czy ze zmarłym*. WS; 5. 'płacz': *A brudna no to płacz*. MgS, podob. SychV34; — P. 'coś dobrego': *mówio, że brudna woda to dobrze*. SS, podob. MG; do brudnej wody wejść — N. 'choroba': *a do brudnej wody wejść to choroba*. MMA; po brudnej wodzie chodzić — N. 'coś niedobrego': *Jak się znów chodzi po wodzie brudnej, to znów mówio, że to niedobrze*. ZK; 'zmartwienie': *chodzić po wodzie brudnej to jest jakieś zmartwienie*. HDz; woda brudna mętna — N. 'choroba': *Brudna mętna woda to jest na chorobe*. DK; woda mętna — N. 'coś niedobrego': *muntno to niedobrze*. JS, podob. TaF; 1. 'choroba': *Jak mętna to choroba*. EP, podob. ML; 2. 'płacz': *Mętna woda na płacz*. HD; 3. 'życie pełne kłopotów': *To życie muntne takie*. SU; woda mętna ciemna — N. 'zmartwienie, łzy, smutek': *jeżeli woda jest mętna ciemna woda, to już jakieś zmartwienie, na łzy, na smutek*. ZP; woda czarna — N. 'zmartwienie': *Czarna — zmartwienie*. MD; woda kalna — N. 'choroba': *A jak kalna woda to na chorobe*. MPy, podob. APy; woda płynąca — P. 'coś dobrego': *Jak płynie tak wzorowo — dobrze. Dobry sen*. MD; 'przyjazd gościa': *A jak płynie, to mówio, że przy pływa ktoś, ktoś przyjeżdża*. JCz; woda stojąca — N. 'zmartwienie': *To stoi zmartwienie*. MD; w wodzie ryby — P. 'zdrowie': *jak ryby się widzi, to bardzo zdrowie*. KW, podob. BartMat164; w czystej wodzie ryby — P. 'coś dobrego': *Ryby dobrze jest, jak się ryby śniu w czysty wodzie*. MM; 'dobrze, zdrowie': *Jak ryby w wodzie pływają sobie takie, w czyściutki wodzie albo widać źródełko takie bełkocze, czy widać odpływa woda, to to już zdrowie, zdrowie człowieka, dobrze to jest*. BartMat164–165; ryby w brudnej wodzie — N. 'choroba': *Ryby w jakiejś brudnej wodzie — choroba*. WPr; w wodzie ryby żywe — P. 'zdrowie': *Woda, w wodzie ryby jak widzi, żywe, to tyż jest zdrowie*. JaK; w wodzie tonąć — N. 'łzy': *jak człowiek tonie, to we łzach tonie*. BartMat167; zob. też deszcz, dół, rów;

wykopalisko — zob. dół;

wyłomy — 'kłopot, choroba inwentarza': *Kłopotliwe sny — wyłomy jakieś, jakieś doły. Upadek, kłopot, jakaś choroba inwentarza*. GKa;

zachodzić — zob. słońce;

zachód — zob. słońce;

zagłębienie w ziemi — N. 'coś niedobrego': *No to wszystko to niedobrze*. SK; 'choroba': *To choroba*. MD;

zawieja — zob. burza;

ziemia — N. 'coś niedobrego': *Ziemia to niedobrze*. AN, podob. KK, KPl, BartMat169; — P. 'coś dobrego': *Tam ziemia, to nie powinno być to źle*. RS; ziemia biała — N. 'coś niedobrego': *To podobnie też [niedobrze] takie coś. Biała ziemia*. MM; ziemia czarna — N. 'coś niedobrego': *Z czarną ziemią to niedobrze*. WO, podob. MPy, WPa; *Prawdopodobnie też nie. Żółta też nie*. SG; 'śmierć, pogrzeb': *To wszystko śmierć, pogrzeb*. FB; 'niedobrze, zmarły': *To nie je dobrze. Umarły*. AZ; 'pogrzeb': *jak wszystko czarne [...] tej ziemi naryte kopce, to na pogrzeb*. EG; — P. 'coś dobrego': *Czarna ziemia sie sni to dobrze*. MD; 'urodzaje': *Urodzaje powinny być jak jest carna ziemia*. SS; ziemię czarną orać — N. 'wypadek': *Czarna ziemia, jak pług sie widzi, że sie orze, to bardzo niedobrze. To jest jakiś wypadki. Różne rzeczy*. TaF; ziemia urodzajna — P. 'coś dobrego': *Oj, ziemia, zależy jak sie sni ziemia. Jak sie sni ziemia urodzajna, łąka, kwiaty, to jest dobrze*. MMu; ziemia bez rowów — P. 'coś dobrego': *Ziemia byleby cała, jak sie orze, jak sie rowy kopie, to to jest też niedobry sen*. BartMat169; w ziemi przewracać — N. 'coś niedobrego': *W ziemi przewracać to też nie, niedobrze*. JJ, podob. MP; ziemi skiba — N. 'śmierć': *jak skiba [ziemi] przelatuje na drugą strone, że to też właśnie tak jakby też na śmierć, że przesypuje ziemia*. JCz; zob. też dół, jama, piasek, wawóz;

złoto — P. 'coś dobrego': *To jest dobrze*. JJ, podob. MPy; *Złoto — dobrze. Złote obrączki jak sie snio, to zaręczyny u kogoś. Jak panienka — to zaraz sie spodziewa kawalera, a jak mężatka — to może w rodzinie ktoś albo jak. Złoto — dobrze. Obrączki — zaloty jak to mówio*. BartMat169; 'zysk': *Jak złoto to już zysk*. GKa; — N. 'niedobrze, choroba': *Złoto też niedobrze. Na chorobe, na takie*. JG; 'śmierć znajomego lub w rodzinie': *o książkach lub złocie — śmierć kogoś znajomego lub z rodziny*. MatAEP nr 1554j;

źródółko — zob. woda;

żelazo — N. 'ciężkie przeżycie': *Z żelaz, no to jakieś ciężkie przeżycie. Żelazo je ciężkie*. MPy.

II. ELEMENTY KOSMOSU PO STRONIE WYKŁADNI (SŁOWNIK ONOMAZJOLOGICZNY)

'burza' — słońce: *No to na burze, czy coś*. PL;

'deszcz' — nieboszczyk: *Jak sie nieboszczyki snio to deszcz*. ABo, podob. AZa, JCz, JKu, MPs, PL, BartMat16–161; trupy: *o trupach jest deszcz*. MatAEP nr 1570e, podob. SychV34; zmarły: *Jak sie sni o zmarłych, to już na deszcz*. TaF, podob. AKr, APi, APy, ESz, GK, JD, JN, JW, KK, MB, MG, MN, MPI, MSu, PL, SNo, WP, WS, ZN, MatAEP nr 1563l; *Umarłe ludzie i ryby to —*

deszcz. CzM; zmarły poruszający się: *To śni się różnie, to przeważnie jak zmarły czy wstaje, to u nas już dyszcz mówio.* APr; ryby: *Ryby to deszcz.* JP, podob. HO, MD, MO, SG, SP, WP; „Ryby oznaczają bliski deszcz.” SychV33; małe ryby: *jak małe ryby, to znakiem tego, że będzie deszcz padał.* EG; ryby łowić: *Jak będą łapać ryby, to już do rana desc musi być.* SG; płacz: *Jak się śni w nocy, że się płacze, to rano je deszcz.* SK; grzyby: *grzyby to deszcz.* TŻ, podob. HOI; konie: *Jak koni się śnio, to bedzi deszcz.* BartMat156; słońce jasno świecące: *Jak się widzi, że słońce tak pięknie świeci, jaśniutko, to deszcz pada.* TaF; kilkudniowy deszcz — duże ryby: *Ale już jak duże ryby to przez pare dni musi padać.* EG; deszcze — łyzy: *Jak łyzy to będzie deszcz.* WPa;

‘ogień’ — pszczoły: *Pszczoły to będzie ogień.* ARy, podob. JKu, MD, MS, SG, WM, ZK, BartMat164; galopujący koń: *Koń galopujący, stojąca grzywa taka powiewa do tyłu, to ogień.* RP; siwe konie: *Gadajo, że jak siwe konie, to się śnio na ^uogień.* RS; chorągwie: *To mój tatuś to też zawsze mówił, że jak chorągwie się śnią to już też ogień.* ZK; Cyganie: *Cygany na ogień.* JG; dziecko małe: *Choroba lub ogień.* BG; gęsi małe: *Gęsi to ogień.* AZ; słoma: *O słumie to jest na ogień.* MPy;

‘pogoda’ — ogień: *Pogoda.* ZF; góry: *No, góry jak się śnią to na pogodzie.* JG; ‘pogodny dzień’ — słońce: *Na dzień pogodny.* ZN, podob. MgS; ‘zmiana pogody’ — owoce: *Owoce jak się śnio, to też jest zmiana pogody.* BartMat162;

‘pożar’ — muchy, pszczoły: *Muchy albo pszczoły to pożar jakiś gdzieś.* BartMat160; *Pszczoły to pożar.* MSz; most: [Most jak się śni] *Pożar chyba raczej.* WPa;

‘słońce (pogoda)’: ogień: *O, ogień na słońce.* KK, podob. AL, CzM, FP, HO, MgS, MPL, SG, SS, TaF; *To ogień się śni, to mówio, o będzie pogoda. Słońce.* MSu, podob. PL, TaF; *Ogień to słunko, tak mówio, że jak ogień się śni to się pali, to będzie pogoda, słonecko.* WZ;

‘słota’ — [w czasie pogodnym] — jabłko: *Jak jest pogodnie, przyśnio się jabłko, to będzie słota.* JKu;

‘śnieg’ — barany: *Na śnieg to się śnią barany.* JG;

‘wiatr’ — konie: *Wiatr byndzie jak się konie śnio.* HDz.

III. OPOWIEŚCI O SNACH

Ogień

Siostra od mojego zięcia spodziewała się chłopca. Miał przyjechać nie przyjechał. I pado, że jej się tak śniło o ogniu takim fajnym. I ja jej powiedziała

to bedzies miała radość. My aby nie wyrzekły, to chłop niespodzianie przjechał. Szówsko 1988 AP.

Jamy w ziemi

Jedna mi mówiła, że przyśniła jej sie taka jama naprzeciw nas i tak se myślała. Na kogo ta jama? Mówi, że jama to śmierć. I wcale nie myślałam o mojej mamy, że moja mama umarła zara. Wiązownica 1988 SK.

Wielka jama

No, ja byłam w Stanach i przyśniło my sie, że stałam koło takiego dużego płotu, a na drugiej stronie stała moja synowa. A tam była bardzo wielka jama. Ja mówie: To nie cofaj sie, ty masz takie duże buty, na takich szpilach, to w te jame spadniesz. I zaraz dostałam list, że Płachetka sie utopił. Że w te jame wpad. Ja mówie: Jezu, jak sie przyśniło. Wiązownica 1988 MMa.

Prostokątne doły na polu

Mie sie tez tak śniły bez przerwy doły i to takie prostokątne, tu pod oknem, to gdzieś na polu. I zaraz ojciec mój niedługo umar. Szówsko 1988 AP.

Czarna burta rowu

No mi sie śniul [rów]. No to słam tym rowem. Czarna burta była wielka az do samego, ze ja nie mogłam sie dostać, wyjść na te szose. No to mie pogotowie zabrało z Ułana. [Informatorka dowiedziała się o śmierci męża.] Ulan Majorat 1987 AN.

Stać nad rowem

Tak mie sie śnił rów to tak było. Ja tutaj nie byłam, byłam tam u siebie w swoim domu. To mie sie śnił [rów], taki był długości stąd od mojego domu i przez sąsiedzki dum i tam jeszcze do jednego domu. Taki duży rów. I ja tak nad tem rowem stoje. A przejeżdżał człowiek i mówi tak: Niech pani sie nie nachila, bo może upaść. To było trzy dni przed śmiercio męża. Repki 1988 FB.

Czysta woda w rzece, zielone brzegi, trawa

Po wojnie nie miałem żadnego zawodu. No i tu sie zjawily kursa samochodowe i ja poszedłem najsampierw za pomocnika. Śni mi sie ta nasza Czarna Łada, rzeka. Taka czyściutka woda, bo w niej taka była, a tak zielone

brzegi, trawa. I mnie tak długo szło dobrze jako kierowcy. Wypadku śmiertelnego nie było. A no to jest woda płynąca, czysta woda, w wodzie ryby i ta trawa, to jest nadzieja. Dereźnia 1990 RP.

Wyjście z przepaści po różańcu

Najpierw sie bardzo modliłam. Miałam więcej czasu, mudliłam sie, różaniec codzinnie odmawiałam. A później to więcej roboty i ten różaniec przestałam mówić. Nareście śni mi sie, że jestem nad przepaścią. I takie deski so, cieniutkie pokładzone, a tam przepaść. Nie ma dna, a ja musze przejść bez te deski. I tak ide, staje na te deski, a te deski sie łamio. I ja sie chytam tu tego tu tego. I złapałam ten różaniec i za te deske już miałam zaplątać, żeby sie na tym różańcu utrzymać. Różaniec sie rwie. Ksiądz prałat z Przemyśla i siostra organistka z drugiej strony podały mi swoje różańce. I na tych różańcach mie wyciągły. I to miałam nauke, że trzeba sie modlić. Szówsko 1988 AP.

Kurczęta pod kurą w czasie deszczu

U Heli [córki informatoroki] jest okno. A był winogron zastawiony, liście ze nie było widać. I ta kura przed descem sie skryła pod te ściane, pod to okno. Skryła sie ta kura tam i troje kurcaków skryło sie pod to kuro. Dysc taki pada jak nie wiem co. To Jędrusia była śmierć, jak oparzył sie. Ulan Majorat 1987 AN.

Krzyż „płynący” na niebie

Tak mie sie śnił krzyż, że jakby ten krzyż płynął z mojej parafii ze Szkopów. Do nas. Jakby płynął na niebie. I ja tak sie przebudziłam, tak se myślę, o Boże, co to sie stało? Skund ten krzyż? Ale później ten krzyż to mie sie tak wykrył. Naprawde krzyż. Najpierwsze zachorowała mie córka. Umarła. Miała trzy i pół roku. No i zacełam chorować. Nawaliła mie asma i serc. Bóg mie zesłał przestrogię. I ten krzyż idzie do mnie i przyszed. Repki 1988 FB.

Figura Matki Boskiej spadająca z nieba

Przyśniła mi sie Matka Boska. Figura Matki Bożej niby z drewna. Figura Matki Bożej spada z nieba, z wysokości. Przez okno to widze. I tak koziołkuje i upadła pod okno. I w tym momencie z tej figury zrobiła sie Matka Boska żywa. Przez okno weszła, ale przeniknęła przez szybe do mieszkania. Tam, dzie stałam. I tak mocno uścisnęła mi rękę. Bez żadnego słowa. Uścisnęła mi

ręce i z powrotem przez to okno przeniknęła przez szybe i zamieniła się w to drewniano figure i znowu do nieba wzniosła się. I wiedziałam co to znaczy. Ale ja wtedy byłam tam dłuższy czas, bo to wakacje, na urlopie byliśmy z rodzinką, z mężem. Pomagałam rwać len, a wtedy było bardzo suche lato, taka susza, że tego lnu nie można było wyrwać. I tak twardo było rwać, że tak natarłam rękę, że później całą dłoń mi zniosło. Już nie mogłam spać ani nic. I pojechałam do szpitala. Zrobili cięcie, potem przez kilka miesięcy nosiłam na błonce. Sen ten się sprawdził. Chociaż Matka Boża nikogo nie krzywdzi. Po prostu jak gdyby uprzedziła mnie, że będę miała takie cierpienie. Suwałki 1988 ZP.